Josef a odpuštění

Původ materiálu
Ludmila Míchalová Mikšíková
Pořadí v lekci
21

Téma

Josef se usmiřuje se svými bratry. Josef i jeho bratři jsou nám příkladem jak odpustit.

Cíl

Děti se seznámí s dalším pokračováním Josefova příběhu, dojdou spolu s ním k zjištění, že i když ušel ve svém příběhu kus cesty, ten nejtěžší úsek jej teprve čeká — odpustit svým bratrům. Bratři zase musí dojít k pokání, a tím i zpět k Josefovi. Děti mají šanci si uvědomit, jak těžké je, když mají odpustit a smířit se. Ale zároveň je navedeme, že je to jediná smysluplná cesta, na které mohou zakusit smíření.

21.1 Pro učitele

Biblický text: Gn 42–45

21.1.1 Výkladové poznámky

- *Josef zkouší bratry:* Josef ve svém životě ušel kus cesty od doby, co jej bratři prodali, několikrát byl skutečně na dně. Přesto mu Hospodin žehnal a byl s ním, to zaznívá v celém příběhu jako refrén. Z namyšleného mladíčka, který byl pak prodán bratry do Egypta, se stal zralý a vážený muž. Musel ujít kus cesty, přesto to nejtěžší setkání ho teprve čeká, když se má opět setkat s bratry. Josef své bratry zkouší, jako by se chtěl přesvědčit, že jako on se musel změnit a ujít kus cesty, tak to udělali i jeho bratři. Využívá svého postavení, je si vědom, že jej bratři nemohou poznat, a že nemůžou tušit, že rozumí jejich řeči. Josef ve zkoušce s bratry hodně riskuje, riskuje nejen to, že on sám to nezvládne, ale i to, že ho bratři opět zklamou. Přesto Josef riskuje a i v této zkoušce je Bůh s Josefem. Josef se přesvědčuje o tom, zda se bratři změnili, vystavuje je napětí a nebezpečí, aby se odhalilo jejich skutečné smýšlení a záměry. Chce zjistit, zda by byli schopni stejně jako jeho Josefa, prodat do otroctví i jejich nejmladšího Benjamína. Ve zkoušce bratři obstáli, to jak nemilosrdně a tvrdě s nimi Josef jako správce Egypta

zacházel, hned interpretovali jako odplatu za své nemilosrdné chování k Josefovi. Josefa velmi dojalo a přesvědčilo Judovo chování a odvaha, se kterou byl schopen se obětovat za Benjamína, aby zachránil nejen jeho ale i ostatní před hladem.

- *Cesta odpuštění:* Na cestu odpuštění musel vyjít nejen Josef, ale i jeho bratři. Poté, co Josef podrobil své bratry zkoušce, ve které vlastně obstál i sám Josef, odhaluje bratrům svou pravou identitu. O tom, že bratrům skutečně odpustil, svědčí i to, jak sám Josef vše interpretuje. Oproti bratrům má nadhled a je si vědom toho, že kdyby nebyl na začátku prodán do Egypta, nejspíš by všichni zemřeli hladem. Josef ví, že jeho ponížení Bůh využil k povýšení následně celé rodiny.

  Bratři v Josefově zkoušce obstáli i svou pravdomluvností, na začátku se vymlouvali a přímo otci lhali, poté, co se vrátili z Egypta, mluví pravdu. Stejně jako hanebně zneužili Josefova slavnostního šatu a zakrvácený jej použili jako důkaz Josefovy nešťastné smrti, stejně tak i proti nim byl použit křivý důkaz, stříbrný kalich v Benjamínově pytli. Bratři to vše vzali jako znamení a důvod k lítosti a zpytování. Litovali toho, co způsobili, a svou chybu už nechtěli opakovat znovu s Benjamínem. Naopak se jej zastali a chránili ho. I když pak vyšla celá pravda najevo, bratři se přeci jen báli a po Jákobově smrti se chtěli ujistit, že se jim Josef nebude mstít. Některé rány nejdou zahojit úplně, nezmizí, zůstává po nich ještě jizva, a taková jizva může zůstat i na srdci, které sice odpustilo, ale možná ne úplně. I bratři museli nastoupit na cestu odpuštění, museli odpustit sami sobě.

- *Postava Judy:* Juda mezi bratry vyniká, je to právě on, který se nechtěl dopustit bratrovraždy a navrhuje, aby Josefa prodali do otroctví. Juda je také ten, který přesvědčí Jákoba, aby nechal jít do Egypta i Benjamína, jinak by všichni zemřeli hladem. Sám se zaručuje svým životem a svému slibu pak skutečně i dostojí. Josefovi nabízí svůj život za Benjamína.
- *Postava Benjamína:* Poté, co Josef mizí z Jákobovy rodiny, jeho roli převezme nejmladší syn Benjamín. Benjamín je stejně jako Josef synem Ráchel, která při porodu Benjamína zemřela, ale stihla jej pojmenovat Ben-óni (syn mého zmaru). Jákob jej však přejmenoval a vytvořil tak slovní smyčku na Ben-jamín (Syn zdaru). Také Benjamín byl otcem Jákobem milován více, Jákob miloval více syny Rácheliny. Opět mohla mezi bratry vzniknout řevnivost a nenávist, o tom však není zmínka. Bratři svoji chybu neopakovali, naopak si byli vědomi otcovy lásky k Benjamínovi a chránili ji.

21.1.2 Úskalí

Příběh je dlouhý, má několik kapitol, ale je smysluplné jej zachovat vcelku. Pro mladší děti můžeme příběh zjednodušit a nezacházet do detailů. Téma odpuštění je vlastně velmi těžké

a náročné, nemusíme se snažit, aby děti vše chápaly, spíš je nasměrujeme a navedeme k nutnosti odpuštění. Pro nejmladší děti toto téma musíme připravit co nejnázorněji a na konkrétních příkladech.

21.1.3 Odkazy

Odkazy na pracovní listy, další přípravky a jiné materiály najdete pod příslušnou kapitolou (21.1.3) na adrese http://goo.gl/r7nnyT.

21.2 Pro děti

21.2.1 Předškolní děti

Uvedení k tématu odpuštění můžeme začít tím, že na černý šátek, rozprostřeme střepy (doporučuji střepy keramické nebo z hlíny, o které se děti nemohou pořezat). Zeptáme se, co děti vidí? Co jim střepy připomínají? Co takové střepy mohou znamenat? Společně s dětmi dojdeme k odpovědím, že střepy jsou z rozbité věci, která byla předtím celá a úplná. Střepy mohou připomínat něco, co je neúplné, něco, co píchá, co bolí, rána, která pořád dává o sobě vědět.

Poté, co jsme nasbírali nápady, vyzveme děti, aby si každé vzalo jeden střep a představilo si, že ten střep představuje to, co je bolí, to co cítí jako rozbité a neúplné. Dáme každému dítěti prostor, aby mohlo mluvit o svém střepu, až každé dítě domluví, vyzveme ho, aby svůj střep položilo na černý šátek. Děti vedeme tak, aby ze střepů vytvořily kruh. Potom vezmeme postavu Josefa a dáme mu střep na srdce, postavu umístíme doprostřed kruhu. Zeptáme se, které věci Josef zažil, které jej mohou bolet a tížit. Příběh tak můžeme krátce zopakovat, abychom na něj pak navázali vyprávěním.

Sbíráme nápady, co všechno představuje Josefův střep: urážení a posměch jeho bratrů, nepochopení jeho snů, když ho bratři prodali, když se ho chtěla zmocnit Potífarka, když se dostal do vězení a všechny další nápady dětí.

Vyprávění začneme tím, že přestože se Josef stal mocným a váženým mužem a byl po faraónovi nejmocnější muž Egypta, nosil v srdci obrazně střep, který ho trápil a bolel a dnešní příběh bude vyprávět o tom, jak i tuto těžkost Josef s pomocí Boží překonal a zvládl. Během vyprávění bereme postupně jeden střep po druhém a postupně z nich z kruhu přetvoříme kříž, Josef zůstává stále uprostřed, uprostřed kříže. Střepy bereme pokaždé, když je nějaký dějový zlom nebo prostě podle počtu střepů, aby nám střepy vystačily na celé vyprávění.

Na konci vyprávění se dětí zeptáme, co vidí? Sami můžeme přidat svou interpretaci kříže, jedno břevno představuje touhu Josefa se s bratry setkat a opět být s nimi, druhé břevno ale může znázorňovat zkoušku, kterou museli Josef i bratři podstoupit, než došli usmíření. Kříž nijak víc nemusíme komentovat a christologicky vykládat, symbol kříže je sám o sobě dostatečně výmluvný a názorný. Vyzveme děti, aby se nad ním zamyslely a řekly, co byl ten Josefův největší střep, a jak se ho zbavil? Josef odpustil, odpustil svým bratrům, a tím se mu ulevilo, ulehčilo, už jej nic nebodalo a nebolelo. Přesto zdůrazníme, jak moc to bylo těžké, a že odpustit někdy trvá dlouho a dokonce i někdy musíme odpustit několikrát, než se nám to podaří úplně.

Připomeneme dětem, jestli i teď poznají v kříži svůj střep, který měly v rukou. Zeptáme se dětí, jestli vědí, co mohou se svým střepem udělat? Jestli jako Josef dokáží svůj střep odložit a odpustit? Jestli ví, jak na to? S mladšími dětmi se snažíme být hodně názorní a příkladní. Nakonec vezmeme Josefovu postavu ze středu a položíme ji na okraj a místo postavy dáme zapálenou svíčku. Vyprávění s dětmi zakončíme modlitbou, Pokud to jde, necháme, ať se děti modlí samy a poprosí Pána Ježíše za svůj střep, za pomoc s ním. Pokud to nejde, sami shrneme za děti, co jako své střepy pociťují a poprosíme o dar odpuštění a smíření.

Jako činnost na závěr, řekneme dětem, ať namalují dvě velká srdce a vybarví. Jedno srdce je to, které měl Josef a jeho bratři před tím, než se usmířili a odpustili si, druhé srdce je to, které odpustilo. Necháme na dětech, jak srdce vybarví.

Pomůcky: Černý šátek; hliněné nebo keramické střepy (takové, aby se o ně děti nemohly pořezat); postava Josefa, například z biblických postav od Zdeňka Šorma; svíčka; papíry; pastelky a fixy nebo voskovky.

21.2.2 Mladší školní děti

Můžeme použít stejný postup jako u předškoláků, po vyprávění jde více tématizovat téma odpuštění a bavit se s dětmi, jak odpustit v jejich konkrétních příkladech. Jako činnost na závěr můžete použít pracovní list (http://goo.gl/odHe95).

Pomůcky: Černý šátek; hliněné nebo keramické střepy (takové aby se o ně děti nemohly pořezat); postava Josefa, například z biblických postav od Zdeňka Šorma; svíčka; pracovní list.

21.2.3 Starší školní děti

Opět lze použít stejnou motivaci i postup jako u předškoláků. Při představení kříže, se snažíme navést děti, že kříž představuje i Josefovu cestu, kterou musel ujít, která ho bolela a byla velmi těžká, ale na cestě odpuštění nutná. Děti více chápou souvislost mezi odpuštěním, které je

těžké a křížem. Starší děti, ale mohou mít větší problém mluvit o svým střepech, o svých trápeních. Zdůrazníme, že děti mají prostor k tomu, aby se vyjádřily, jak chtějí, klidně i tím, že svůj střep položí s mlčením, to samé se týká i modlitby na závěr. Řekneme, že jejich modlitba platí úplně stejně, i když není vyslovena nahlas. Téma odpuštění je pro starší děti již více komplexní, jsou již schopny chápat, že odpuštění se týká nejen druhého člověka, ale odpustit musíme dokázat i sami sobě, do našeho odpouštění je zahrnut i vztah s Bohem. Pokud se nebojíme a nestydíme, klidně uvedeme i osobní příklad, aby děti chápaly, jak to myslíme. Tématizujeme také Josefovy bratry a zeptáme se, jak museli odpustit oni?

Můžeme jako závěrečnou modlitbu použít modlitbu sv. Františka a společně s dětmi rozebrat slova modlitby a jejich význam, popř. se ji naučit jako píseň (EZ 684):

Pane, učiň mě nositelem svého pokoje, abych mohl vnést lásku tam, kde je nenávist, smíření tam, kde je blud, jistotu tam, kde je malomyslnost, světlo tam, kde panuje stín, radost, kde je smutek. Pane, učiň, abych toužil více potěšovat, než být potěšován, více chápat, než být chápán, více milovat, než být milován, neboť když na sebe zapomínáme, nalezneme se, když odpouštíme, je nám odpuštěno, a když umíráme, procitáme do života věčného. Amen.

Pomůcky: Černý šátek; hliněné nebo keramické střepy (takové, aby se o ně děti nemohly pořezat); postava Josefa, například z biblických postav od Zdeňka Šorma; svíčka; papíry; tužky.

Vyprávění

Sedm let byla dobrá úroda. Po celém světě jedli dosyta a hodovali. Jen v Egyptě se cpali trochu míň, protože část úrody odváželi do nových stodol. Mysleli totiž na budoucnost. A Josef, místokrál Egypta, pečlivě zapisoval, jestli všichni do zásobních skladů přispěli a kolik už toho je.

Josefovi se daří velice dobře. Oženil se, má dvě děti a je ve významné funkci. A přece docela nezapomněl na svou minulost. Že není Egypťan, ale Hebrej, a že má kdesi daleko otce a jedenáct bratrů. A bolí ho vzpomínka na dobu, kdy je viděl naposledy. Bolí ho u srdce jako střep to, co mu jeho bratři udělali.

„Radši na to zapomenout…," říká si. Naposledy viděl své bratry, když ho prodávali jako otroka projíždějící karavaně.

Jákobovi a jeho synům se ale dobře nedaří. Mají hlad. A i když se jim asi moc nechce, tak deset bratrů odjíždí do Egypta. Slyšeli totiž, že tam je k dostání obilí. Odjíždějí všichni kromě Benjamína, který je teď tatínkovým miláčkem, stejně jako kdysi býval Josef.

V Egyptě se před skladem obilí setkali se správcem Egypta, s Josefem. Josef je poznal — podle oblečení, podle řeči. Oni ho nepoznali. Ostatně, koho by napadlo, že Josef ještě žije, a že by mohl být v tak významném postavení. Jak je zvykem, bratři padnou na zem a klaní se egyptskému hodnostáři. Josefovi se opět vybavil sen, který se mu kdysi dávno zdál a který rozčílil bratry i otce.

„Odkud jste přišli?“ ptá se Josef.

„Z kenaanské země, pane, abychom nakoupili potravu.“

„Určitě jste špióni,“ vyrazí Josef tvrdě. „Vyzvědači jste a pod záminkou obchodu obhlížíte, kde byste naši zem nejlépe napadli.“

„Ne pane, ne, ne. Přišli jsme nakoupit potraviny. Jsme poctiví lidé. Jsme synové jednoho muže z Kenaanu, je nás dvanáct bratrů,“ koktají rychle bratři, aby zahnali podezření, „nejmladší zůstal doma a jeden — ten už není.“ Zarazí se a vzpomenou si na Josefa.

„To si ještě prověřím,“ odbude je Josef. „Strčte je do vězení,“ poručí stráži a bratři už mizí ve sklepě. Vůbec nevědí proč. Vždyť nic zlého neprovedli…

Za tři dny si Josef dá své bratry zavolat, přece jen se mu vše rozleželo v hlavě, nechtěl, aby ostatní hladověli kvůli jeho zlobě, proto jim řekl: „Devět z vás se může vrátit domů s obilím, ale jeden tu zůstane jako rukojmí. Přivedete mi vašeho bratra Benjamína na důkaz, že mluvíte pravdu.“

Bratři si říkali: „Toto všecko nás určitě postihlo kvůli tomu, jak jsme se tenkrát zachovali k našemu bratru Josefovi. Pamatujete se, jak nás prosil o smilování, ale nevyslechli jsme ho. Teď se to samé stalo nám a musíme my pykat za svoje dávné provinění.“

Mysleli si, že jim nikdo nerozumí. Josef slyšel jejich rozhovor a rozuměl, co říkají. Dojalo ho až k pláči, když slyšel, že začali litovat, jak se k němu zachovali. Ale plakal stranou, aby to neviděli. Pak vybral Šimeona za rukojmího a před ostatními ho spoutal. Ostatní poslal domů s plnými pytli obilí, ale svým služebníkům dal příkaz, aby do nich přidali i stříbro, kterým platili.

Bratři jedou domů. Koupili, co potřebovali, ale u srdce je jim všelijak. Trápí je špatné svědomí a mají trochu strach. Jejich nejistota ještě zesílí, když večer najdou ve svých pytlích stříbro. Co to má znamenat, co se to děje? Po tom, co zažili v Egyptě, je to stříbro v pytlích vůbec netěší. Spíše jim nahání hrůzu, co že se to s nimi děje.

Doma všechno vylíčili otci Jákobovi, už nelhali jako tenkrát. Došlo jim, že lhát nemá cenu. Řekli i to, že se musí do Egypta vrátit i s Benjamínem. „V žádném případě.“ řekl rozhodně Jákob. „O Josefa jsem přišel a teď bych měl ještě přijít o Benjamína? To ne.“

Ale hlad je stále silnější. Nakonec Jákoba přemluví Juda, vždyť by jinak všichni zahynuli hlady. I Benjamín se vydal na nebezpečnou cestu. Každá daleká cesta byla nebezpečná. A navíc ten správce v Egyptě je skutečně nevyzpytatelný. Vzali proto s sebou mnoho darů, aby si ho naklonili. A vzali s sebou i to stříbro, které našli v pytlích, aby je vrátili. Juda se otci zaručil, že určitě přivedou Benjamína v pořádku domů.

V Egyptě je správce Josefova domu uvedl rovnou ke stolu: „Můj pán s vámi bude jíst.“

A skutečně byla velká hostina. Byl tam i Šimeon. Ale Josef s nimi neseděl u jednoho stolu, protože podle egyptských zvyků není vhodné sedět s cizinci společně. A tak bratři, ač z jedné rodiny, byli rozděleni a nemohli jíst spolu. Ale ono mezi nimi stále bylo ještě něco víc než mezera mezi stoly. Vina, kterou se bratři na Josefovi provinili.

Když odjížděli, poručí Josef, aby do Benjamínova pytle vložili jeho pohár. Po chvíli pak za nimi vyslal své služebníky. Ti dostihli jedenáct bratrů a zatarasili jim cestu: „Proč jste tak zlí, když k vám byl náš pán tak hodný?“

„O co jde? Nic zlého jsme neprovedli.“

„Ale ano, ukradli jste pohár našeho krále.“

„Ne, my jsme nevinní. Klidně si prohledej naše věci. Nic takového tam nenajdeš. A pokud ano, ať ten, u koho se najde, zemře a my ostatní budeme vašimi otroky.“

Začala prohlídka zavazadel — pohár našli v Benjamínově pytli. Cože? Jak se tam dostal? Bratři jsou zničeni. Cítí se úplně bezmocní. Falešný důkaz.

Josef moc dobře ví, co to je falešný důkaz. To když Potífarova žena mávala jeho košilí a křičela: „Pomoc.“ A také bratři moc dobře vědí, co to je: když namáčeli Josefovu suknici v krvi zvířete, aby pak mohli doma tvrdit, že ho asi sežrala divoká zvěř. Zoufalí a bezmocní jsou nyní vedeni zpět, jdou stejnou cestou, kterou šel do Egypta otrok Josef. Vlastně jsou teď už taky skoro otroky.

Josef se ptá: „Proč jste ukradli můj pohár?“

Juda odpovídá: „Neukradli jsme ho, ale nemáme jak to vysvětlit a dokázat nevinu. Leda snad, že to Bůh nás takhle trestá za naše dřívější provinění.“

„Ten, u koho se kalich našel, bude mým otrokem,“ říká Josef nekompromisně.

Juda udělá krok dopředu a řekne: „Prosím, potrestej mne místo Benjamína. Zaručil jsem se svému otci, že ho v pořádku přivedu zpět. Jak bych mohl předstoupit před otce bez něho? Kdyby se Benjamín nevrátil, náš otec by určitě zemřel žalem.“

V té chvíli to už Josef nevydržel a všecky své služebníky poslal pryč, aby se svými bratry zůstal sám. V pláči vykřikl: „Já jsem Josef, váš bratr. Ano, ten, kterého jste prodali do otroctví.“ Vlastně se rozplakal radostí, že jeho bratři už jsou jiní a že cesta ke smíření v rodině je otevřena. „Netrapte se nad tím, co se stalo.“

Ale Josef vidí ještě dál: „Vždyť to mě sem vlastně poslal napřed Pán Bůh, abych vás i ostatní zachránil před hladem. Teď jeďte rychle domů, přiveďte otce a přistěhujte se do Egypta.“

Josef byl moudrý, ale i pokorný a věděl, že z vlastních sil by nic nezmohl, ale že ve všem s ním byl Bůh. A k jeho moudrosti patřilo i to, že svým bratrům odpustil. Pomohl by si, kdyby je zavřel do vězení nebo zabil? Když odpustil, tak otevřel cestu ke smíření, k radosti; otevřel cestu do budoucnosti. Umožnil, aby se pokoj a soulad vrátil do Jákobovy rodiny. Odpustit není vůbec jednoduché. A zvlášť odpustit někomu, kdo usiloval o moji smrt. Je skoro nepředstavitelné, že by tohle někdo dokázal. Josef k tomu sílu dostal.

Odpustit museli i bratři. Zažili na vlastní kůži stejně jako Josef, co to je mít hlad, být nespravedlivě obviněn, být ve vězení. Ze svých chyb se poučili, připustili, jak moc Josefovi ublížili a litovali toho. Juda se za všechny zaručil a pro záchranu ostatních byl schopen obětovat i svůj život. Josef ve své zkoušce poznal, že se jeho bratři změnili.

21.3 Liturgie

21.3.1 Písně

Písnička o Josefovi a bratřích jeho (BTS 53); *Ježíši, Pane můj* (BTS 39), *Odpusť* (BTS 43); *Nové přikázání* (BTS 88), *Hříchy tvý* (Svítá 79), *Čistá, čistá, čistá jak studánka* (viz https://youtu.be/7aKvhqgK45g); *Učiň mě, Pane, nástrojem* (EZ 684)

21.3.2 Biblický text k zapamatování

Odpouštějte a bude vám odpuštěno! (Lk 6,37 b)

21.3.3 Rituál

Ke společnému zpěvu nebo volání: *Dál přece nejdeme sami* (Svítá 39).

21.3.4 Okénko do bohoslužeb

Navážeme a zároveň zopakujeme předchozí Josefův příběh. Použijeme hrací plán z minulé hodiny, všem jej ukážeme a zopakujeme, co všechno musel Josef překonat, dostal se

z otroctví, nepodlehl svádění ženy, vyvázl z vězení a zachránil před hladem celý Egypt i mnoho dalších lidí. Josef překonal mnoho těžkostí a k tomu, aby se stal druhým nejmocnějším mužem Egypta, musel ujít kus cesty. Ale ten nejtěžší krok a úkol jej teprve čeká. Necháme děti napnuté, co to je a jen napovíme, že se to týká jeho bratrů.

21.3.5 Modlitba

Pane Bože, prosíme o sílu, ať dokážeme odpustit. Prosíme tě o vnímavé srdce, ať jako Josef poznáme, co máme dělat a kde nás chceš mít. Pane, uč nás odpouštět lidem, kteří nám ublížili, uč nás odpouštět i sami sobě. Amen.

Odkaz na pracovní list
07 Josef a bratři se setkávají
18 Josef se setkává se svou rodinou
18 Smíření Josefa s bratry - st
Cílová skupina
Předškolní
Školní
Starší školní
Katechetické cykly
Dál přece nejdeme sami I (Od stvoření k Josefovi + Od Mojžíše k Rút)
Biblický odkaz (kat)
Genesis 42–45